

**FIRAT ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ**

*PROF.DR. ŞABAN KUZGUN
ARMAĞANI*

SAYI: 5

ELAZIĞ-2000

HADİSLERİ BAKIMINDAN SİYÂSETNÂMELER (II)

(EBÛ'n- NECİB VE en-NEHCU'L- MESLÛK fi SİYÂSETİ'L- MÛLÛK'U)

Veli ATMACA *

Ebû'n- Necîb ve eserini tanıtmadan önce, müellifin içinde bulunduğu siyâsî ve kültürel zemini incelemenin gerekli olduğuna inanıyoruz.

A- H. V-VI. ASIRDA İSLÂM ÜLKELERİNİN SİYÂSÎ, SOSYAL VE KÜLTÜREL DURUMU

1-Siyâsî Durum

Sosyal ve tarihî olayların incelenmesinde, önceki asrın bir sonraki yüzyılı genel hatlarıyla etkilediği gerçeğinden hareketle, h.VI. asrı, V. asırla irtibatlandırmak gerekmektedir. Kaldı ki, konumuz o dönemin târihini yazmak değil; Osmanlı Pâdişahları için özel bir yere sahip olan bir siyâsetnâmenin müellifinin yetiştiği ve içinde bulunduğu şartları ana hatlarıyla belirlemektir.

Doğuda Sünnî iktidarı temsil eden etkisiz hilâfet, kuzeyde siyâsî ve askerî alanda etkili, târihî görevi üstlenmeye hazır Türkler, Sûriye ve civarında haçlı saldırılarına maruz kalan küçük devletçikler, Mısır'da sünnî iktidârın karşısında hâkimiyet kurma gayretindeki Şî'î-Bâtînî iktidar, Arap Yarımadası'nda iç ve dış tehlikelere karşı koyma gücünden uzak devletler ve bunun yanında İslâm âlemini önemli ölçüde etkileyen iç çekişmeler, bütün bunlardan cesaret alan Moğol ve Haçlı saldırıları, VI. asrın umûmî manzarasını oluşturmaktadır.

Bu dönemde, lâzım olan mehdî imdâda gelmediğine göre, halk bölgede huzûr, sükûn, birlik ve beraberliği tesis ederek yıllardır devam edegelen iç karışıklıkları ve dış saldırıları durduracak bir lider bekleyişinde idi.

Sûriye, Filistin ve Mısır'da siyâsî durum o kadar hızlı değişiyordu ki, yörenin genellikle küçük çaplı devletlerce idâre edilmesi ve eklektik kültürel yapısı, bu süratli değişimin bir sonucu sayılabilir.

Nihâyet Ebû'n -Necîb'in yaşadığı VI. asırda, bu günkü Sûriye, Mısır ve Kuzey Irak bölgesinde Şî'î-Bâtînî hâkimiyetini durdurarak hilâfet yönetimiyle bütünleşen Eyyübî saltanatı, Haçlı Seferleri karşısında ümit verici bir manzara sergiliyordu. Türk devlet etkisi ağır basan Zengîlerin mirasçısı du-

* Yrd.Doç. Dr., Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

rumundaki Eyyûbî Devleti'nin yapısı da, Türk devlet anlayışını yansıtıyordu¹.

2-Sosyal ve Kültürel Durum

Bu dönemin sosyal ve kültürel yapısının dar bir çerçeve içinde izahının mümkün olmadığı az önce belirtilmişti. Ancak **Ebû'n-Necîb**'in, *en-Nehcû'l-Meslûk* adlı eserini hangi şartlarda ve ne gibi siyâsî muhitin tesiriyle yazdığını anlayabilmek bakımından, genel bir değerlendirmenin gerekli olduğuna inanıyoruz.

Araştırma konusu olan eseri, hadisleri itibâriyle değerlendirirken, **Ebû'n-Necîb**'in tavrını ve eserinde zikrettiği hadisleri hangi siyâsî anlayışla seçtiği göz önüne alınmalıdır.

Fâtımî ve Sabbâhîlerle siyâsî otoriteye kavuşmuş olan Şî'î-Bâtınî propagandalarının ve medreselerinin mevcudiyeti, diğer kültürlerle ait kitapların tercümelerinin yaygınlaştığı ve Sünnî inancı işleyip geliştiren medreselerin çoğalarak semeresini verdiği bu dönemde, İslâm toplumunun kültürel yapısında medrese kültürünün ağırlığı görülmektedir. Artık şahsî çalışmalar, yerini medreselere bırakmış, bu da siyâsetle ilmin birbirinden daha fazla etkilenmesini ve birbirinden istifadesini sağlamıştır. Devlet, medreselerden yetişmiş eleman ihtiyacını ise kendi resmi kurumlarından temin ediyordu. Bu durum siyasetçilerin eğitimdeki politikalarını belirlemiş, idarecilerin eğitim kurumlarıyla yakından ilgilenmesini sağlamıştır.

Fakat Sünnî düşüncenin işlendiği yerler olarak câmiler ve tekkeleri de ilâve edersek, kurum olarak üstün olan Sünnî Mezhepler karşısında dış kaynaklı fikirler ve şî'î-bâtınî düşünüş de küçümsemeyecek çapta idi². Özellikle Selâhaddin döneminde sanat, bilim ve edebiyatta da önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Eyyûbî emirlerinin ilim erbabını himayeleri, haçlılara karşı mücadelenin teşviki ve Bâtınîlik'e karşı sünnîliğin ihyâsı gibi hususlar; siyâsette, ilimde, san'atta ve edebiyatta ilerlemenin sebepleri arasında sayılabilir.

¹ Daha geniş bilgi için bkz.: *İslâm Târîhi Kültür ve Medeniyeti*, (Trc. Heyet), I, 213.; Philip K. Hitti, *İslâm Târîhi*, (Trc. S. Tuğ), IV, 1038.; *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Târîhi*, VI, 313. v. d.; H. İ. Hasan, *İslâm Târîhi*, (Trc.), V, 166-167.; E. R. Fığlalı, *İtikâdî İslâm Mezhepleri*, s. 131, 181; Y. Öztuna, *İslâm Devletleri*, I, 332.; E. Güngör, *İslâm'ın Bu Günkü Meseleleri*, s. 171.

² İbn Esîr, *el-Kâmil*, XI, 336, 395, 440; İbn Tağrıberdî, *en-Nucümü'-Zâhire*, VI, 54-56; *İslâm Târîhi Kültür ve Medeniyeti* (Trc.) I, 215; Philip K. Hitti, *Siyâsî ve Kültürel İslâm Tarihi*, IV, 1064 v.d.; *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, VI, 396 vd.; Y. Öztuna, *İslâm devletleri*, I, 324, 325, 332; Ali A. Mûsâ, *el-menhecû'l-meslûk* (Giriş), s. 60 vd.

Hicrî VI. asırda siyâsi coğrafi birlik büyük ölçüde sağlanmışsa da, İslâm dünyasında kültürel yapı, bütünlükten uzaktı. Kökleri geçmişe dayanan siyâsî ve itikâdî tartışmalara bağlı bu farklılıklar, dinî ve siyâsî literatürün zenginleşmesine sebep olmuştur. Aynı zamanda, ilim ve medeniyetin çeşitli sahalarında unutulmaz simaların yetişmesi de siyâsî ve kültürel canlılığın bir neticesi sayılabilir.

Ancak bu bahis konusu literatürün bu türleri, aynı derecede işlenerek daha sonraki nesillerin istifadesine sunulamamıştır. Siyâsetnâmeler bunlardan birisidir. Kaldı ki Siyâsetnâmeler, müellifleri itibariyle önceki dönemlerin dinî, siyâsî, iktisâdî, sosyal, kültürel ve askerî yapısını en yakından ve daha güvenilir kalemlerden bize aktaran klasiklerimizin vazgeçilmez bir bölümünü oluşturmaktadır.

İmâmet, hilâfet, devlet başkanının ne şekilde başa geleceği, rüşvet yol kesme, ferdî ve ictimâî ahlâk kaideleri ve zimmîlerin durumu gibi meseleleri, siyâsî, itikâdî ve amelî farklılıklara paralel olarak inceleyen ve bu konularda önemli bilgiler ve tecrübeler ihtiva eden Siyâsetnâmeler de, âyet ve hadîslere de önemli ölçüde yer verilmektedir. İşte bu sebeptendir ki, Siyâsetnâmelerdeki hadislerin ortaya çıkarılmasına bir başlangıç olmak üzere, Ebû'n-Necîb'in eserindeki hadislerle ilgili bir çalışma yapma yoluna gidilmiştir.

B-EBÛ'n- NECÎB

1) İsmi ve Nisbeleri

Daha çok Ebû'n-Necîb künyesi ile tanınan müellifin adı, Abdurrahman olup; nesebi, Abdurrahman b. 'Abdullah'dır. Nisbesi ise, biyoğrafik eserlerde; Taberî, Tebrîzî, Şîrâzî ve Şeyzerî olarak belirtilmektedir.

Şeyzerî'nin Lekabları ise, el-Kâdî, Celâleddîn, Takiyyeddîn, Zeyneddîn ve Cemâleddîn'dir³.

Müellifimiz, siyâsî ve kültürel hareketliliğin yoğun olduğu bir dönemde yaşamış, çeşitli ilim dallarında kendini yetiştirmiş bir şahsiyettir. Ama ne yazık ki, bazı önemli şahıslar gibi o da unutulmuşlar kfilesinden olduğu için, hakkında geniş bilgi bulmak güçlük arz etmektedir.

En-Nehcu'l-Meslûk'a bakarak, Ebû'n-Necîb'in siyâsî tecrübeye sahip olduğunu söyleyebiliriz. o'nun eserindeki bilgilerin sâdece tecrübe ürünü

³ Brockelmann, G.A.L., I, 461; Supp., I, 461; Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-Zunûn*, I, 209, 931; II, 1987; Bağdadlı İsmâil Paşa, *Esmâü'l-Müellifin*, II, 528; Ö. Rızâ Kehhâle, *Mu'cemü'l-Müellifin*, V, 197-198.

olduğunu ileri sürmek, eksik bir değerlendirme olur. o'na kendinden önceki bazı müelliflerin kaynaklık ettiğini söylemek ise yanlış olmayacaktır. Bunların başında, aşağıdaki isimleri sıralamak mümkündür⁴.

Ebû 'Abdullah el-İskâfî (421/1030), *Tedbîrü'r-Riyâse*, veya *Lûtfu't-Tedbîr*; Se 'âlibî (430/ 1038), *et-Temsîl ve'l-Muhâdara*, *Tuhfetü'l-Vüzerâ*; Mâverdî (450/ 1050), *el-Ahkâmü's-Sultâniye*, *Nasihatü'l-Mülûk*; İbn Hazm (461/1068), *Tuhfetü'l-Vüzerâ*; Gazâlî (505/1111), *Tıbru'l-Mesbûk*, *Nasihatü'l-Mülûk*; Tartûşî (520/ 1126), *Sirâcü'l-Mülûk*.

Biyografik kaynaklarda bakılınca, Şeyzerî'nin isminde, nesebinde ve nisbesinde bazı farklılıkların göze çarptığını da burada belirtmeliyiz. Meselâ Bağdâdlı İsmâil Paşa, Ebû'n-Necîb'in ismini ve nesebini, bir yerde "*Abdullah b. 'Abdurrahmân*", başka bir yerde de "*'Abdurrahmân b. Nasr*" şeklinde vermekle, bunların iki ayrı şahıs olduğu intibâmı uyandırmaktadır. Kâtip Çelebi ve Brockelmann, müellifin ismini "*'Abdurrahmân b. Nasr*" olarak verir ki, bizce de doğru olanı budur. *En-Nehcü'l-Meslûk*'un Arapça neşrini yapan 'Ali 'Abdullah Mûsâ ise "*Abdurrahmân b. 'Abdullah*" şeklinde verip; "*Nasr*", babasının değil, dedesinin adı olduğunu, sadece *III. Ahmed Kütüphanesi*'ndeki yazma nüshaya dayanarak iddia etmektedir. Böylece o da kaynaklarda geçen "*Abdurrahmân b. Nasr*" isminin doğru olmadığı görüşündedir.

"*Ebû'n-Necîb*" künyesinden kaynaklandığını sandığımız bir yanlışlık da, *en-Nehcü'l-Meslûk*'un, *Tercümân 1001 Temel Eser* arasında çıkan neşrinde, eserin müellifi hakkında verilen takdim yazısında görülmektedir. Öyle ki, orada vefat tarihi 563/1167 olan Ebû'n-Necîb 'Abdülkâhir es-Sühreverdî'nin ayrı bir şahıs olduğu gözden kaçırılmıştır. Nitekim o da aynı asrın önde gelen Şâfiî fakihlerinden birisi olup, Nizâmiye Medresesi'nde müderrislik yapmıştır. Uzun süre zühd ve riyâzetle meşgûl olan 'Abdülkâhir es-Sühreverdî, aynı zamanda vâizlik de yapmış bir sûfidir.

Her iki şahsın da aynı asırda yaşamış olması ve aynı künyeye sâhip bulunması dolayısıyla, araştırmacıların, bunlar hakkında bilgi verirken yanlışlığa düştükleri görülmektedir. Araştırmamıza konu olan Ebû'n-Necîb eş-Şeyzerî'nin vefât tarihi, Ebû'n-Necîb es-Sühreverdî'ninkiyle karıştırılmakta ve müellifimiz bundan dolayı es-Sühreverdî olarak bilinmektedir.

Ne var ki, Ebû'n-Necîb künyesine sâhip her iki müellifin nesebinin, Hz. Ebû Bekr'e dayandığını görüyoruz. Sühreverdî nisbesiyle tanınan meşhur birkaç şahıs daha vardır ki, onların da nesebi Hz. Ebû Bekr'e dayandırılmaktadır. Neseplerindeki bu birliktelik bizi, Şeyzerî'nin diğer

⁴ 'Ali 'Abdullah Mûsâ, *el-Menhecü'l-Meslûk*, (Mukaddime), s. 87.

Sühreverdî'lerle akraba olduğu, dolayısıyla aynı yerde bulunacakları; doğum yerlerinin "Sühreverd" olabileceği kanaatine sevk etmektedir⁵.

Şeyzerî'nin vefat tarihi hakkında muhtelif bilgilere rastlanmaktadır. Biz, Brockelmann'a dayanarak, 589/1193. tarihinin daha isabetli olduğu kanaatindeyiz⁶.

2- Eserleri

a) en-Nehcü'l-Meslûk fi Siyâseti'l-Mülûk

Yazılmış olan bir eser, önemine binâen; şerh, ihtisar veya tercüme edilir. Hemen her sahada bu değere sahip klasikler mevcut olup, bunlar, kendisinden sonraki eserlere yön verme canlılığını taşımaktadırlar.

Batıdan farklı olarak, Doğu siyâset anlayışının karakteristik özelliklerinden birisi de iktidarın tanrısal bir güçle desteklendiği anlayışı, İslâm siyâset düşüncesini günümüze aktaran literatürde de hissedilmektedir. Genel olarak "*Siyâsetnâmeler*" diyebileceğimiz bu eserler, sayısı ikiyüzü aşan bir yekün teşkil etmekte olup, âyet ve hadislerle zenginlik kazanması yanı sıra, doğu milletlerinin siyâsî anlayış ve tecrübelerini de ihtivâ etmektedirler.

İslâm tarihi içerisinde vücut bulmuş olan *Siyâsetnâmeler*, ihtivâ ettikleri hadisleri bakımından dikkat çekicidir. Hepsini inceleme konusunda daha geniş zamana ve imkâna ihtiyaç olduğundan, biz sadece birini tahlil etmeye çalışacağız. *En-Nehcü'l-Meslûk*'daki hadislere geçmeden önce, eser hakkında kısaca bilgi verilmesi yerinde olacaktır.

5 Müellifimizle karıştırılan Ebû'n-Necîb 'Abdülkâhir Sühreverdî için geniş bilgi aşağıdaki kaynaklarda bulunmaktadır: Yâkut, *Mu'cemu'l-Buldân*, III, 289; *İslâm Ansiklopedisi*, "Sühreverdî" Mad., XI, 87; Sem'ânî, *el-Ensâb*, III, 340; Zirikî, *el-'Alâm*, IV, 174; İbn Hallikân, *Vefeyât*, III, 204; İbn 'Imâd, *Şezerât*, III, 105; Zehebî, *Siyeru 'Alâmu'n-Nübelâ*, XX, 475; G.A.L., I, 436, *Supp.*, I, 436; H. Algül, *Yönetenlerin Yönetimi*, (Giriş), s. 7-8.

6 Kâtip Çelebi, Bağdâdlı İsmâil Paşa ve Ömer Rızâ Kehhâle'nin Şeyzerî'ye ait vefat tarihi olarak verdikleri h. 774. yılı, bir başka tutarsızlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü eserini Salâhaddîn Eyyübî'ye sunduğunu belirten bu müellifler, Salâhaddîn'in h. 589/1193'de vefat ettiğini hiç gözönüne almamış görünmektedirler. Müellifimiz Şeyzerî, Taberiye'nin h. 583'de fethinden sonra Salâhaddîn tarafından oraya kâdî olarak tayin edilmiştir. O yıllarda oldukça yaşlı olan Ebû'n-Necîb'in Sultân Salâhaddîn ile arasında âdetâ baba-oğul muhabbeti ile birbirlerine bağlı olduklarını öğreniyoruz. Belki Ebû'n-Necîb, hem kendisini kâdîlığa tayin ettiği için bir nevi teşekkür hem de ölmeden önce baba nasihatini niteliğindeki bu eserini Taberiye kâdîlığı sırasında yazmış olduğunu düşünmekteyiz. Geniş bilgi için bkz.: G.A.L., I, 461, *Supp.*, I, 461; *Keşfu'z-Zunûn*, I, 209-210, 719, 931, II, 1987, 1993; *İzâhu'l-Meknûn*, I, 592; *Esmâu'l-Müellifin*, II, 528; *Mu'cemu'l-Müellifin*, V, 197-198; Nahîfî, *en-Nehcü'l-Meslûk Tercümesi*, s. 2-3.

a1) Nüshaları

en-Nehcü'l-Meslûk'un tahkikli neşrini yapan 'Ali 'Abdullah, eserin dört nüshasının mevcut olduğunu belirtir.

Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye'de 2927. nr.da kayıtlı nüsha.

Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye'deki nüshadan çoğaltılıp, aynı kütüphanede 8188/V. nr.da bulunan nüsha.

İran Şûrâ Meclisinde 3457. nr.daki, VIII. ve IX. asırlara ait nüsha.

III. Ahmet Kütüphanesi'nde 3014. nr.da kayıtlı nüsha⁷.

Tire Kütüphanesi, 356. nr.da kayıtlı ve 166 varaktan ibaret, h. 1123. istinsah tarihli nüsha.

İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, 230 ve 6104. nr.da bulunan nüshalar.⁸

---

⁷ Brockelmann da *en-Nehcü'l-Meslûk*'un nüshalarının bulunduğu yerleri şöyle belirtir: Berlin oct. 3587 Upps. 248, Paris, 5954, Brill- H, 76, 2138, Ambr. 350. (RSO. VIII. 567). AS. 2846, 2860, Selim Ağa, 752, Kâhire, VI. 202, VII. 596, III.396. türk. Üb. Wien, 1887, Upps. II. 663, Rampur I. 376. S. Kern MSOS. XI. 262, Krac-Kovsky. Dokl. Ak. Nuak. 1925, 70. Babinger Gesch. 752 (G.A.L., I, 461). Münich 611, Leiden 473, Paris2438, Garr. 781, 2115, İstanbul H. 4196 (zs. III. 253. gedr. Bulak 1256), Kâhire 1326, Babinger Gesch. 329. No. 15 (G.A.L. S. I, 461).

Şeyzerî, *en-Nehcü'l-Meslûk*, (Tahkik, 'Ali 'Abdullâh Mûsâ), s. 141 – 142 Muhakkik, Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye'deki 2927 numarada ve III.Ahmed Kütüphanesi'nin 3014 sıra nr.da kayıtlı nüshaları esas aldığını belirtmektedir. Ancak tahkikli neşir ile Nahîfi tercümesi arasındaki fazlalık ve eksikliklerin tespitinden sonra, nüshalar arasında önemli farklılıklar olduğu kanaatine varılmıştır. Meselâ, bazı hadis metinlerindeki kelime farklılıkları ve metindeki eksiklikler dışında, tahkikli neşirde olup da, Nahîfi tercümesinde olmayan altı tane de hadis tespit edilmiştir.

⁸ Prof Ali Yardım Bey'in tespitine göre eserin Çorum ve Amasya kütüphanelerinde de nüshalarının bulunduğunu sonradan öğrendiğimiz için kayıt numaralarını veremedik.

a2) Tercümeleri

Biz burada, eserin Türkçe'ye tercümelerinden de bahsedeceğiz. Çünkü başka dillere tercüme edildiğine dair bir bilgiye rastlayamadık.

Elde edebildiğimiz bilgilere göre, eserin tam metin tercümesi, ilk defa Nahîfi⁹ tarafından yapılmış olup, bu tercümenin bir çok nüshaları mevcuttur¹⁰. Nahîfi, bu tercümesini I.'Abdülhamîd Hân'a takdim etmiştir. Nahîfi'den önce eserin tercümesi üzerinde bazı çalışmalar olmuşsa da, başarılı olmamıştır. Bir kısmı özet tercüme olarak kalmış, bazı çalışmalar ise sonuç vermemiştir.

Sayıları oldukça çok olan *Nahîfi Tercümesi*'nin bazı nüshalarını burada belirtmeyi uygun gördük.

a2a) *İstanbul Millet Kütüphânesi*'nde 749, 750, 1019 ve 1307. demirbaş numarada kayıtlı dört nüsha bulunmaktadır.

a2b) *İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphânesi*'nde de, 1250, 2724. (bu numarada.'da iki ayrı nüsha mevcuttur) ve 6932. sıra nr.'da olmak üzere dört nüsha kayıtlıdır¹².

⁹ Bursalı Mehmet Tâhir'in, yeterli bilgi vermediği Keşanlı Nahîfi'nin hayatına dair geniş açıklamayı Mehmed Süreyyâ'dan almaktayız. Keşanlı Nahîfi, Dîvân-ı Hümayun'da kâtiplik yapmış, çeşitli elçilik görevlerinde bulunmuş bir devlet memuru idi. Hicri 1203/1788 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Bkz.: Bursalı M. Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, II, 272; Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, IV, 548.

¹⁰ Na'imâ ise, "Ali" adında birisinin, bu eserin bazı bölümlerini alıp, birçok ilâveler de yaparak "Nasîhatu's-Selâtin" adıyla bir kitap yazdığını bildirmektedir. Ayrıca kendisinin de, bu eserin bazı bölümlerini özetliyerek yeni bir risâle halinde târih kitabının başına eklediğini öğreniyoruz.

Nahîfi tercümesinin, 1841, 1855 ve 1869 tarihli üç baskısının mevcut olduğu belirtilmektedir. Biz bunlardan 1841 tarihli, Bulak baskısını esas alacağız. Yine bu baskının I. 'Abdülmeccid'e takdim edilen tercüme olduğu kanaatindeyiz. Konu ile ilgili bilgi 47. dipnottadır. Ebü'n-Necîb, *Nehcü's-Sülûk*, (Terc. Nahîfi), s. 3, *Yönetenlerin Yönetimi*, (1001 Temel Eser), Hüseyin Algül, Giriş, s. 9-11.

¹¹ A. S. Levend, ilgili maklesinde, en-Nehcü'l-Meslûk'un türkçeye bilinmeyen biri tarafından çevrilip, I. 'Abdülhamîd'e sunulduğunu ifade eder. "*Nahîfi'nin 'Abdülmeccid'e sunduğu tercüme*" şeklindeki ifadesi ise tarih itibarıyla doğru değildir. Nitekim Nahîfi, M. 1788'de vefat etmiş olup, 'Abdülmeccid ise 1839'da tahta çıkmıştır. Fakat aynı tercümenin çeşitli tarihlerde basılmış nüshaları vardır. Bunlardan birisini bir başka şahıs takdim etmiş olabilir ama takdim edenin Nahîfi olmadığı kesindir. Bursalı M. Tâhir'in, tercüme edeni belirtmeksizin I. 'Abdülhamîd'e sunulduğunu söylemesi, eserin başkaları tarafından da tercüme edildiği intibâkı vermektedir. Kaldı ki buna dair kesin bir bilgi yoktur. Eserin tercümesi hakkında bkz.: A.S. Levend, *Siyâset Nâmeler*, s. 178-179, Bursalı, *Siyâsete Mûteallık Asâr-ı İslâmiye* (Ed. Krt. Şefaeddin Severcan), s. 590, nr. 65, 72.

¹² Fakat Süleymâniye I'de, 471. demirbaş nr. da kayıtlı olan Nahîfi Tercümesi'nin nüshasının da müellifin ismi başkasıyla karıştırılmıştır.

Öte yandan, *Tire Necib Paşa Kütüphânesi* 357. nr.'da kayıtlı 205 varak tutarında nefis bir nüsha bulunmaktadır. İstinsah tarihi kaydedilmemiş olan bu nüshanın kapağında “*Mütercimîn el yazısı ile*” (*bi hattihî*) notu düşülmüştür.

b) Diğer Eserleri

Bir şahsın ilmî seviyesi, onun eserleriyle ölçülür. Fakat müellifin bilgi seviyesinin, sadece yazdıkları ile ölçülebileceğini söylemek de hatalı olur.

Eserlerine bakıldığında, Şeyzerî'nin birkaç ilimde kendini yetiştirdiğini görmek mümkündür; onun tabiblik yapacak derecede *Tıb*, kadılık yapacak seviyede *Fıkıh*, siyâsete dair kitap yazacak kadar da *siyâset* bilgi ve tecrübesine sahip olduğu kanaatindeyiz onun bilinen eserleri şunlardır:

*Nihâyetü'r- Rütbe fî Talebi'l- Hısbe*¹³.

*en- Nehcü'l- Meslûk fî Siyâseti'l- Mülûk*¹⁴.

el- İzâh fî Esrârî'n- Nikâh.

Hülâsatü'l- Kelâm fî Te'vîli'l- Ahkâm.

*Ravzatü'l- Kulûb ve Nüzhetü'l- Muhib ve'l- Mahbûb*¹⁵.

13 Eser “*Nihâyetü'r- Rütbeti'z- Zarîfe fî Talebi'l- Hısbeti's- Şerîfe*” şeklinde de geçer. Kâtip Çelebi “*Nihâyetü'r- Rağbe fî Talebi'l- Hısbe*” adıyla, Şeyzerî'ye atfettiği bir başka eserin, aynı kitap olabileceğini belirtir. *Keşfu'z- Zunûn*, II, 1987; *Esmâü'l- Müellifin*, II, 528; *Mu'cemü'l- Müellifin*, V, 197 – 198.

14 Şeyzerî'nin bu eseri de “*Nehcü's-Sülûk, Nehcü'l-Meslûk, en- Nehcü'l-Meslûk ve el- Menhecü'l-Meslûk*.” adlarıyla geçmektedir. Brockelmann, eserin adını “*en-Nehcü'l-Meslûk..*” olarak verirken, parantez içinde “*Nehcü's- Sülûk..*” ismini de zikreder. Biz, “*en- Nehcü'l- Meslûk..*” isminin daha uygun olduğu kanaatindeyiz.

15 Bu arada belirtmek gerekir ki, A. S. Levend, Ebû'l-Hasan Muhammed es- Sühreverdî (Trz.), “*Muhtasar fî Cümeli'l-Ahkâmi's- Sultâniye*” şeklinde verdiği bilginin dipnotunda: “Bu eserin müellifi olan Sühreverdî, kitapta Ebû'l- Hasan Muhammed olarak geçmektedir. Tanınmış üç Sühreverdî'nin künyelerinde bu adlar bulunmadığına göre, eser ya bilinmeyen başka bir Sühreverdî'nin ya da yukarıdaki eser (*en-Nehcü'l-Meslûk*)'in sahibi olan Ebû'n-Necîb Sühreverdî'nindir” demek sûretiyle Şeyzerî'yi kastedmektedir. Şeyzerî'nin kaynakları arasında Mâverdî de bulunduğuna göre, eserin müellifimize aid olması muhtemeldir. Mâverdî'nin künyesinin “*Ebû'l- Hasan*” olduğunu, yanlışlığın da buradan kaynaklandığını tahmin ediyoruz.

Ebû'n-Necîb'in eserleri ve *en-Nehcü'l-Meslûk*'un farklı adları için bkz.: G.A.L., I, 461, *Supp.*, I, 461; *Keşfu'z-Zunûn*, I,209–210, 709, 931, II, 1987, 1993; *Esmâü'l- Müellifin*, II,528; *İzâhu'l-Meknûn*, II,592; *Mu'cemu'l-Müellifin*, V,197-198; *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Târîhi*, I,420; A. S. Levend, *Siyâset Nâmeler*, s.179 (19. Dipnot); Nahîfî, a.g.e., s. 4, *Yönetenlerin Yönetimi*, (1001 Temel Eser), H. Algül, Giriş, s.11.